

1: The Conceptual Reference Model. Luxembourg Publication Office of the European Union. EUR 27948 EN. doi:10.2791/11517. URL: publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC101254/jrc101254_digcomp%20200%20the%20digital%20competence%20framework%20for%20citizens.%20update%20phase%201.pdf [In English].

5. Tsyfrova adzhenda Ukrainy – 2020 («Tsyfrovyi poriadok dennyi» – 2020): Kontseptualni zasady (versii 1.0). Pershocherhovi sfery, initsiatyvy, proekty «tsyfrovizatsii» Ukrainy do 2020 roku. URL: <https://ucci.org.ua/uploads/files/58e78ee3c3922.pdf> [In Ukrainian].

6. Ukrainskyi Instytut Maibutnoho. Ukraina 2030E – kraina z rozvynutoiu tsyfrovoiu ekonomikoiu URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyuu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1> [In Ukrainian].

7. Kuibida, V. S., Petroie, O. M., Fedulova, L. I. ta in. (2019). Tsyfrovi kompetensii yak umova formuvannia yakosti liudskoho kapitalu : analit. zap. Kyiv: NADU [In Ukrainian].

8. Pro realizatsiiu proektu YeS «Ramkova struktura tsyfrovykh kompetentnosti dlia ukrainskykh vchyteliv ta inshykh hromadian (dComFra)». Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 15.03.2019 roku № 366. Data onovlennia: 15.03.2019. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-realizatsiyu-proektu-yes-ramkova-struktura-cifrovih-kompetentnostej-dlya-ukrayinskih-vchyteliv-ta-inshih-gromadyan-dcomfra> [In Ukrainian].

9. Kruhlyi stil «Rozvytok tsyfrovykh navychok ta kompetentnosti v Ukraini: peredumovy ta praktychni kroky». URL: <https://pfirs.org/novini-fondu/item/468-1353.html> [In Ukrainian].

Котяй Тетяна Вікторівна

молодший науковий співробітник

НДІ правового забезпечення інноваційного розвитку

НАПрН України

ПРАВОВІ ФОРМИ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗВО ТА НАУКОВИХ УСТАНОВ ПРИ КОМЕРЦІАЛІЗАЦІЇ В РЕЗУЛЬТАТІ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В статті досліджено питання правового забезпечення функціонування закладів вищої освіти та наукових установ у контексті розвитку національ-

ної інноваційної системи. Автором надані пропозиції щодо їх можливості бути засновниками господарських товариств та вірогідні шляхи фінансування та впровадження науково-інноваційної розробки.

Ключові слова: комерціалізація, інноваційний процес, трансфер технологій, публічне акціонерне товариство.

Kotiai Tetiana

Research Assistant of Scientific and Research

Institute of Providing Legal

Framework for the Innovative Development of NALS of Ukraine

LEGAL FORMS OF ORGANIZATIONAL WORK OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS AND SCIENTIFIC INSTITUTIONS DURING COMMERCIALIZATION AS A RESULT OF SCIENTIFIC AND TECHNICAL ACTIVITY

The article explores the issues of legal support for the functioning of higher education institutions and scientific institutions in the context of the development of the national innovation system. The author offers suggestions as to their ability to be founders of economic partnership and reliable ways of financing and implementation of scientific and innovative development.

Keywords: commercialization, innovative process, technology transfer, public joint-stock company.

Розвиток ринкових відносин в Україні потребує постійного науково-технічного зростання та застосування інновацій не тільки в сфері підприємницької діяльності, але і в неприбутковій сфері. По-перше, застосування інновацій не лише спонукає до розвитку народного господарства загалом, але і суттєво впливає на соціально-трудові відносини в країні та захист навколишнього середовища. Тільки за наявності високотехнологічного обладнання та висококваліфікованого персоналу можливо при достатньо високій конкуренції утримуватись на ринку товарів та послуг та забезпечити соціальну стабільність в державі. Отже, застосування інновацій у господарській

діяльності потребує комерціалізації не тільки внутрішньої складової частини прибуткових підприємств, але і науково-дослідницьких установ, що на сьогодні є досить актуальним питанням. Виключно завдяки поєднанню передових технологій, розроблених із залученням наукової спільноти, можливо досягнути зростання економічних показників на ринку попиту та пропозиції, забезпечити інвестиційну привабливість і соціальну стабільність в державі. Тому проблема комерціалізації результатів наукових досліджень нині є дуже актуальною та перебуває в полі зору суспільства, уряду, парламенту, приватного бізнесу і самих науковців [1, с. 55–61].

Комерціалізація підприємств та застосування нових технологій є важливими елементами інноваційного процесу, який здійснює вплив на своєчасне переобладнання підприємств та перетворення результатів науково-технічної діяльності науковців на товари та послуги, їх конкурентоздатність на світових ринках.

Оскільки комерціалізація інноваційної діяльності нерозривно поєднана з інтелектуальною, творчою діяльністю [2, с. 505] та визначається інвестиційним попитом, на нашу думку, велике значення має належне встановлення вартості об'єкту права інтелектуальної власності, яке суттєво впливає на кінцеву оцінку виробленого товару чи послуги, та фактичне роялті, яке має отримати винахідник – науковець або колектив науковців. З цією метою проводяться постійний моніторинг стану показників реалізації товарів, послуг, аналіз фактичних витрат на створення одиниці товару та рентабельності виробництва. Отримані показники моніторингу попиту та пропозиції, витрат та рентабельності виробництва, надають можливість реально оцінити позитивність застосування інновацій і своєчасно здійснювати вплив на модернізацію виробництва незалежно від форм власності суб'єкта господарської діяльності. Отже, саме від комунікативної підтримки інновації, головним завданням якої є забезпечення поінформованості та налагодження зв'язків, залежить ефективність комерціалізації інновацій. Тоді як реалізація та впровадження інновацій та нових технологій залежать від вдосконалення та відповідності потребам часу системи законодавства України. Так, на нашу думку, задля створення привабливості розвитку науково-технічного

сектору суб'єктів господарювання, що здійснюють підтримку науково-технічного сектору шляхом розміщення замовлення на розробку та впровадження необхідних досліджень щодо застосування нових технологій, результатів науково-інноваційних досліджень, необхідно звільнити від оподаткування в частці прибутку, направленою на реалізацію таких програм. Крім того, держава має підтримати науково-дослідницькі інститути, що здійснюють розробку та впровадження інновацій на державному рівні, за рахунок розміщення державного замовлення та збільшення обсягу фінансування таких замовлень. Для своєчасного визначення найбільш необхідних заходів державної підтримки, розвитку інноваційної діяльності, зменшення імпортозалежності та збільшення експорту товарів народного споживання, необхідно розробити заходи по раціональному використанню внутрішніх матеріально-технічних, наукових резервів по імпортозаміщенню. Для цього потрібно розробити та прийняти державну програму з підтримки та розвитку науково-дослідницьких інститутів та слаборозвинутих напрямків народного господарства. Особливої уваги з точки зору науково-інноваційного розвитку, на нашу думку, потребують енергетичний та аграрний сектори, які не тільки стали би основними потягами розвитку національної економіки, але і суттєво вплинули б на ціноутворення в підприємницькій діяльності в Україні.

Зважаючи на високий рівень енергоємності виробництва, не бажання власників підприємств вкладати кошти в розвиток підприємств, обумовлений низьким рівнем захищеності підприємців від політичної нестабільності та низького рівня якості чинного законодавства, знижується попит на результати інноваційної діяльності в Україні, яка де факто відстає від можливостей науково-технічного прогресу. А відтак, як зазначалось вище, ключову роль у стимулюванні комерціалізації інновацій має відігравати держава. І в-першу чергу, це має здійснюватися внаслідок прийняття державних програм стимулювання розвитку науково-технічного прогресу, але не на папері, а реальним розміщенням державних замовлень та фінансуванням реального сектору напрямку діяльності в інноваційній сфері. Політика держави щодо пришвидшення процесів комерціалізації

результатів досліджень та інноваційної діяльності підприємств на сьогодні зводиться до зменшення фінансування науково-дослідницьких установ, що в подальшому може зумовити дефіцит науковців. Подібне в Україні вже мало місце в період примусового переходу на вибірковість дисциплін в школах, що призвело до катастрофічного зниження рівня вивчення точних наук, а відтак було створено дефіцит попиту на інженерні кадри. На сьогодні відсутні необхідні умови для комерціалізації інтелектуальної власності та практично відсутній механізм державної підтримки просування вітчизняних об'єктів інтелектуальної власності на закордонні ринки, що обумовлено небажанням самої держави використовувати національні здобутки в цій сфері на внутрішньому ринку та, як зазначалось, низьким рівнем підтримки держави власних науковців. Як відомо, імпорт іноземних технологій, інновацій не тільки не сприяє розвитку національного науково-дослідницького сектору, а навпаки знищує його та примушує науковців шукати застосування своїм знанням, вмінням та навичкам на теренах інших країн. Причому зворотній ввіз новітніх технологій, розроблених українськими вченими в інших країнах, коштує досить дорого для вітчизняного виробника та загалом для держави. Тому комерціалізація та розвиток науково-технічної, інноваційної діяльності вимагає системного перегляду економічних і правових відносин у сфері інтелектуальної власності та оптимізації організаційно-фінансових питань діяльності науково-технологічного сектору України, які є вирішальним чинником в інноваційному розвитку економіки держави.

Трансфером технологій при закладах вищої освіти (далі – ЗВО) в Україні в більшості університетів займаються самі науковці, науково-дослідні частини [3]. Однак незважаючи на існування Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах 3–4 рівнів акредитації, держава практично дистанціювалась від подальшого розвитку науки. На нашу думку, у цьому положенні відсутні конкретика щодо фінансування проектів та розробок науковців, спрощення процедури публікації наукових досліджень науковцями (яке, до речі, здійснюється за кошти самих науковців). Наявність наукових відділів в університетах фактично

зводиться до контролю за діяльністю науковців та формування звітності, а створені вчені ради займаються лише затвердженням планів наукової діяльності університету. Так, в межах Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна діє Науково-технічна рада університету, що здійснює науково-дослідну роботу, спрямовану на вирішення проблем фундаментального і прикладного характеру, зокрема, отримано 32 патенти, на 18 з яких університет має права власності. На основі Київського національного університету імені Тараса Шевченка функціонує відділ науково-технічної інформації та його аналітичний сектор. Об'єктами інтелектуальної власності університету станом на 2012 р. є 49 патентів. Процесу стимулювання та популяризування трансферу технологій сприяє проведення конкурсів для студентів та молодих вчених. Але тут постає питання, яким чином, незважаючи на наявність певних здобутків у вищезазначених закладах (наукові розробки яких захищені патентами), ці результати впливають на розвиток інноваційної діяльності, де вони безпосередньо впроваджені, і який економічний ефект від їх впровадження отримано. Очевидно, що прийнявши Положення, держава безпосередньо не приймає участь в їх впровадження.

Для прикладу, у Білоруському національному технічному університеті, що є науковою організацією, науково-технічною та інноваційною діяльністю займаються наступні структурні підрозділи: Республіканський інститут інноваційних технологій та відповідні філіали університету. Гомельський державний технічний університет має центр трансферу технологій, функції якого покладені на науково-дослідну лабораторію. Обидва університети мають патенти та наукові розробки та здійснюють їх впровадження за допомогою відповідних міністерств залежно від напрямку розробки.

Отже, більшість закладів освіти обрали шлях створення відділів, що займаються трансфером технологій та захистом інтелектуальних прав. Однак результати діяльності не можуть бути оцінені лише наявністю патентів та авторських свідоцтв, оскільки не менш важливим є питання комерціалізації результатів наукових досліджень, тобто їх впровадження та отримання певного економічного ефекту. Аналіз ЗВО щодо їх діяльності у сфері трансферу технологій на під-

ставі інформації, що є доступною в мережі Інтернет, свідчить про відсутність даних про результати комерціалізації розроблених ЗВО технологій. Зауважимо, що деякі ЗВО здійснили спробу створити електронні платформи для комерціалізації власних розробок, однак більш ефективним є створення єдиної регіональної платформи за участю органів місцевого самоврядування, ЗВО та науковими установами [4, с. 44-46; 5, с. 73-82].

Відповідно до ЗУ «Про наукову і науково-технічну діяльність» з метою забезпечення ефективної взаємодії представників наукової громадськості, органів виконавчої влади та реального сектору економіки у формуванні та реалізації єдиної державної політики у сфері наукової і науково-технічної діяльності діє Національна рада України з питань розвитку науки і технологій. Однією з основних її функцій, визначених у цьому законі, є розроблення спільно з представниками реального та фінансового секторів економіки та іншими зацікавленими сторонами пропозицій щодо створення механізмів комерціалізації результатів наукових досліджень. Але тут постає те ж саме питання, як залучити до впровадження отриманих результатів наукових розробок реального бізнесу. Національна рада України з питань розвитку науки і технологій, будучи постійно діючим консультативно-дорадчим органом, що утворюється при Кабінетові Міністрів України (далі – КМУ), вносить свої пропозиції, а КМУ відповідно затверджує порядок формування та використання коштів Національного фонду досліджень України, що є юридичною особою, яка утворена КМУ. Держава забезпечує фінансування Національного фонду досліджень України згідно з рекомендаціями Національної ради України з питань розвитку науки і технологій [6]. Дійсно, створення Національної ради з питань розвитку науки і технологій та Національного фонду досліджень у законі прописано дуже детально, однак фактично алгоритм їх ефективної взаємодії на сьогодні відсутній, як і механізм впливу на виробника при реалізації отриманих результатів наукових розробок. Позитивним кроком вважаємо надання права вищим навчальним закладам і науковим установам бути засновниками господарських товариств, які безпосередньо мали б впроваджувати наукові розробки, але постає питан-

ня фінансування цих господарських товариств. В даному випадку, на нашу думку, при створенні товариства, засновники мають самі здійснювати фінансування розроблених наукових проєктів або шукати підприємства, які профінансували або впровадили би цю науково-технічну розробку. Отже, можливість створення господарських товариств науковими установами не вирішить основне питання – фінансування та впровадження науково-інноваційної розробки. Зважаючи на те, що законом дозволено науковим установам виступати в якості засновників господарських товариств, вважаємо що найбільш прийнятною формою є акціонерне товариство публічного характеру, оскільки остання дозволяє залучити більшу кількість суб'єктів в якості власників акцій, а отже, надає більш широкі можливості для залучення капіталу, створюючи механізм оперативної мобілізації значних за розміром інвестицій та регулярного одержання доходу у формі дивідендів від акцій. Своєю чергою акціонерний капітал сприяє встановленню гнучкої системи виробничо-господарських зв'язків, де акціонування виступає важливою формою роздержавлення власності підприємств будь-яких розмірів, перетворення працівників у власників певної частки їх майна. При цьому публічна інформація про емітента акцій є своєрідною рекламою продукції акціонерного товариства і може забезпечити збільшення обсягів реалізації продукції інтелектуального характеру. Крім того публічне акціонерне товариство може додатково стимулювати персонал, пропонуючи купівлю акцій, таким чином підвищуючи їх зацікавленість у покращенні фінансових результатів.

Виходячи із зазначеного, комерціалізація інновацій в Україні є відкритим питанням, яке можливо вирішити завдяки збалансованому комплексному підходу, забезпеченню політичної стабільності в державі, створенню законодавства, що відповідало би потребам часу, розробці програм по співробітництву підприємств з науково-дослідницькими центрами, та їх реальне фінансування. Ключову роль при цьому відіграє вища освіта, займаючи стратегічне положення в системі національної інноваційної політики. Наявність зв'язків з науково-дослідними та проєктно-конструкторськими інститутами, промисловими підприємствами, а також іншими за-

кладами вищої освіти формує власне те специфічне інформаційне поле, яке акумулює усі необхідні техніко-економічні, технологічні та інші спеціальні знання. Крім того вищі навчальні заклади набули права приймати рішення щодо генерування доходів та розподілу коштів, таким чином самостійно провадити фінансово-господарську діяльність. Отже, освіта визначається як сфера послуг з подальшим працевлаштуванням її споживачів. Більш того, у науковій літературі заявлена концепція «University of excellence», що передбачає перетворення закладів вищої освіти із центрів концентрації та передачі знань в бізнес-корпорації, а згодом і у транснаціональні корпорації, що своєю чергою запроваджують академічний бізнес-менеджмент із подальшим підпорядкуванням ринку і маркетингу [7, с. 327–329]. Слідуючи заданому напрямку, університет на ринку знань створює центри трансдисциплінарності, вступаючи в альянс з різними організаціями, фондами, експертними агентствами, підприємствами з виробництва товарів, послуг, медіапродуктів, знань [8, с. 54–64]. Головним при цьому залишається питання комерціалізації, що породжує такі напрямки «проактивного» університету, як: PRкомпанії, PR-мислення, PR-професіонали.

ЛІТЕРАТУРА

1. Подрез-Ряполова І. В. Проблемні питання правової регламентації функціонування регіональної інноваційної інфраструктури. *Право та інноваційне суспільство*. 2018. № 2 (11). С. 55–61. URL: <http://apir.org.ua/wpcontent/uploads/2018/12/Podrez-Ryapolova11.pdf>.
2. Novikov Y., Glibko S. Legal Relations between Participants in a Technology Transfer Network. Mind the Gaps. *Economical Aspects in the Legal Thinking*: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego. 2018. С. 15–166.
3. Щодо Положення про організацію наукової, науково-технічної діяльності у вищих навчальних закладах III та IV рівнів акредитації: Наказ Міністерства освіти і науки України від 01.06.2006 № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06>
4. Аналіз правового регулювання діяльності інноваційних структур, підтримки малого та середнього підприємництва в Україні (регіональний аспект): наукове видання / за ред. С. В. Глібка, Ю. Є. Атаманової, О. В. Черкасова. Харків: Право, 2018. 96 с.

5. Glibko S. Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*, 2019. С. 73–82.
6. Про наукову та науково-технічну діяльність: Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>
7. Концептуальні засади становлення інноваційного суспільства в Україні: монографія / за ред. Ю. Є. Атаманової, Г. П. Клімової. Харків: Право, 2015. 452 с.
8. Клімова Г. П. Формування інноваційного клімату у ВНЗ. Право та інновації. 2013. № 4. С. 54–64.

REFERENCES

1. Podrez-Riapolova, I.V. (2018). Problemni pytannia pravovoi rehlementatsii funktsionuvannya rehionalnoi innovatsiinoi infrastruktury. *Pravo ta innovatsiine suspilstvo – Law and Innovation Society*, 2 (11), 55–61. URL: <http://apir.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/Podrez-Ryapolova11.pdf> [In Ukrainian].
2. Novikov Y., Glibko S. (2018). Legal Relations between Participants in a Technology Transfer Network. Mind the Gaps. Economical Aspects in the Legal Thinking: Wydawnictwo Uniwersytetu Lodzkiego, 151–166 [In English].
3. Schodo Polozhennya pro organizatsiyu naukovoyi, nauково-technichnoyi diyalnosti u vischih navchalnih zakladah III ta IV rivniv akreditatsiyi: Nakaz Ministerstva osviti i nauki Ukraini vid 01.06.2006 № 422. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1197-06> [In Ukrainian].
4. Analiz pravovogo reguluvannya diyalnosti innovatsiynih struktur, pidtrimki malogo ta serednego pidpriemnitstva v Ukraini (regionalniy aspekt). S. V. Glibko, Yu. E. Atamanova, O. V. Cherkasov (Eds.). (2018). Kharkiv: Pravo [In Ukrainian].
5. Glibko, S. (2019). Legal issues of the formation and functioning of the national innovation system in Ukraine. *Acta Innovations*, 73–82 [In English].
6. Pro naukovu ta nauково-technichnu diyalnist: Zakon Ukraini vid 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> [In Ukrainian].
7. Kontseptualni zasadi stanovlennya innovatsiyного suspilstva v Ukraini. Yu. E. Atamanova, G. P. Klimova (Eds.). (2015). Kharkiv: Pravo [In Ukrainian].
8. Klimova, H.P. (2013). Formuvannya innovatsiyного klimatu u VNZ. *Pravo ta innovatsiyi – Law and innovation*, 4, 54–64 [In Ukrainian].